

МБОУ «Социалистической Үлэ геройун Т.Г.Десяткин аатынан Тумул орто оскуолата»

Алын кылаас үрдүк категориялаах учуутала Кисилияхова Вера Ионовна, педстаж 20 сыл

Улуустаабы НПК ФГОС семинарыгар ытыллыбыт дьарык маастарыстыба ис хоһооно:

Тиэмэтэ: «Дорбооннору таба саңарга артикуляционной сүрүн эрчиллиилэри туттуу»

Дорбоону, тылы таба саңары – обону «личность» быһытынан сайдытыгар саамай сүрүн оруолу ылар. Кэннэки кэмнэ хас биирдии кылааска дорбоону таба саңарбат буолууттан тылы таба аабыыга уонна суруйууга сыһаны оңоруу баар, алын кылааска диктаны сөпкө суруйбат буолуу баар, онтон обо сорох дорбооннору чуолкайдык саңарбатын туһунан медицинскэй докумуонна ханна да суруллубат. Хас биирдии детсакка, оскуолаба анал үөрэхтээх логопед идэлээх үлэһит суох.

Сүрүн үлэбинэн хас биирдии обону уруок кэмигэр, уруок таһынан таба суруйарга, аабарга үөрэтии буолар. Обону диктаны суруйууга сүрүн биричиинэнэн тыл дорбооннорун таба саңарбат буолууттан элбэх сыһалары оңорор, хайдах тыл дорбоонун саңарар да оннук суруйар.

Үксүгэр обо тылын сайдытыгар ханнык кэһиллиилэр баалларый?

1. Дислалия – обо дорбоону үчүгэйдик истэр эрэри саңарыыга кэһилли баар буолара
2. Дисграфия – сурук үлэтигэр кэһилли
3. Кэлэбэйдээһин – саңарар саңа тэтимин кэһилиитэ, саңа таһаарар «аппараат» былчыңнарын тардыаланыыта, күүрүүтэ.

Сүрүн үлэм форматынан буолар:

1. Тарбахтарга эрчилли
2. Артикуляционной эрчилли
3. Дорбооннорго, тылларга эрчиллиилэр, оонньоулар
4. Сөпкө тыныыга эрчилли
5. Логопедической эрчилли (биирдиилээн обобо)

Оскуолабыт иһинэн алын кылаастарга «Дорбоон оонньоулар», «Саңалаах чыычаахтар», «Хорунан ыллааһын», «Вокал», «Фольклор» диэн эбии дьарыктар ытыллаллар. Бу дьарыктар сүрүн сыаллара хас биирдии обо дорбооннору чуокайдык саңарарыгар, сөпкө тынарыгар туһайылар.

Үлэм сүрүн ньыматынан дорбоону сөпкө саңарга саңаран көрүү эрчиллиилэрэ буолаллар. Эрчийи кэмигэр үөрэнээччи дорбоону сөпкө кулгаабынан истэн арааран сөпкө саңара үөрэнэр. Турбут дорбоону сүһүөххэ, тыл ситимигэр, саңарар саңатыгар киллэриитэ буолар.

Дорбоонно үлэни биирдиилээн обону кытта ытыллара ордук, ол эрэри аабы уруоктарыгар эмиэ уруок этаабын быһытынан туттуохха сөп. Үлэбэр туттар сүрүн артикуляционной эрчиллиилэрим:

Уос эрчиллиилэрэ: и-а-о-у у-о-а-и (уоһу бэриллибит аһаһас дорбооннору саңарар курдук туттуу, саңалаах да ытыллыан сөп)

Тыл эрчиллиилэрэ:

1. «*Маятник*» тылы уна-ханас тэтимнээхтик хамсатыы

2. «*Качели*» (хачыаллар) -үөһэ – аллара тэтимнээхтик хамсатыы
3. «*Трубочка*» -тыл ойосос чаастарын үөһэ көтөһөн төгүрүк хайаһаһы оноруу
4. «*Лошадка*» (кулунчук)-таналайдааһын
5. «*Ложечка*» (ньуоска) -тыл төбөтүн уонна инники чаастарын өрө көтөһүү
6. «*Змейка*» (эриэн үөн) -айаһы атан баран тылы өрө көтөһөн уһуннук таска таһаарыы
7. «*Кукушка*» (кэһэ) – тылы тэтимнээхтик таска таһаарыы, төттөрү киллэри
8. «*Маляр*» -тыл төрдүн өрө көтөһүү уонна таналайы иннигэр-кэннигэр сууралааһын

Кэлэһэйдээһиннэ сүрүн быраабылалар:

- Бытааннык уонна намыыннык ыксаабакка санар
- Наһаа улаханнык, наһаа кыратык санарыма
- Санарыан иннинэ айаххынан түргэнник, диринник салгынна эһирий
- Тыыннын кыра кыралаан таһаарарга үөрэн
- Кэпсэтэр кэмнэ төһө кыалларынан салгыны тутта сатаа
- Салгыны бүтэй дорһоонно буолбакка аһаһас дорһоонно таһаара сатаа
- Хаһан даһаны бүтэй дорһоону баттаама, кыратык санар уонна аһаһас дорһооннору уһуннук тардан эт
- Өскөтүн тыл аһаһас дорһоонтон саһаланар буоллаһына, намыһах тонунан саһалаа
- Этии аһаһас дорһооннорун уһуннук сыһыан санара сатаа уонна бары тыллары холбоон этии элбэх тыллартан турарын курдук ситимнээ
- Мэлдьи чуолкайдык, өйдөнүмтүө гына санара сатаа
- Ырыа ыллыгырынан дьарыктан

«Ш»,«Ж»,«Ч»,«Щ» дорһооннору туруорарга эрчиллиилэр:

«Трубочка»

«Ложечка»

- бэриллибит дорһооннордоох тылларга дорһоону истэн араарарга сүһүөхтэр эрээттэрэ
- дорһооннордоох эрчиллиилэр уонна оонньоулар
- Физминуткалар
- Чабырһахтар
- Хоһооннор
- Тыынны эрчиллиилэрэ

«Л» дорбоону туруорарга эрчиллиилэр

«Змейка»

«Маляр»

- Бэриллибит дорбоонордоох тылларга «Л» дорбоону истэн араарарга сүһүөхтэр эрээттэрэ
- дорбоонордоох эрчиллиилэр уонна оонньуулар
- Физминуткалар
- Чабырбахтар
- Хоһооннор

«Р» дорбоону туруорарга эрчиллиилэр

«Кукушка»

«Маятник»

«Качели»

«Лошадка»

- Бэриллибит дорбоонордоох тылларга «Р» дорбоону истэн араарарга сүһүөхтэр эрээттэрэ
- дорбоонордоох эрчиллиилэр уонна оонньуулар
- Физминуткалар
- Чабырбахтар
- Хоһооннор

Хас биирдии алын кылаас учуутала бу бэриллибит сүрүн артикуляционной эрчиллиилэри уруок этаабын быһыытынан тутуннабына, чуолкайдык саңарбат оболор тылларын былчыңнара эрчиллэн сайдар, тылы таба ааба, суруйа үөрэнэр.